
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Gual Bascompte, Alba. *L'aplicació de l'eximent de l'article 20.7 del Codi Penal en relació amb l'exercici de drets fonamentals : delimitació dogmàtica i doctrinal i anàlisi jurisprudencial*. Treball de Final de Grau (Universitat Autònoma de Barcelona), 2026 (Dret). 38 pàg.

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/331931>

under the terms of the license.

**L'APLICACIÓ DE L'EXIMENT DE L'ARTICLE 20.7 DEL CODI PENAL
EN RELACIÓ AMB L'EXERCICI DE DRETS FONAMENTALS**
- Delimitació dogmàtica i doctrinal i anàlisi jurisprudencial -

AUTOR/A: **Alba Gual Bascompte**
TUTOR/A: **Maria Barcons Campmajó**

CURS 2025/2026

TREBALL FINAL DE GRAU
GRAU EN DRET

RESUM

Aquest treball analitza l'aplicació de l'eximent de responsabilitat criminal previst a l'article 20.7 del Codi Penal per exercici legítim d'un dret, en relació amb l'exercici de drets fonamentals, posant especial èmfasi en la llibertat d'expressió i els drets de reunió i manifestació. Concretament s'examina quan l'exercici d'un dret fonamental pot actuar com a causa de justificació i excloure l'antijuridicitat d'una conducta penalment típica, així com els criteris utilitzats pels tribunals per determinar-ne la legitimitat.

Amb aquesta finalitat, es realitza una anàlisi doctrinal i jurisprudencial de l'eximent, centrada en el seu fonament, els seus requisits d'aplicació i els principals debats doctrinals sobre la ponderació d'interessos, la proporcionalitat i els límits dels drets fonamentals. També s'analitzen resolucions judicials del Tribunal Constitucional, del Tribunal Suprem i d'altres òrgans jurisdiccionals per observar com aquests criteris s'apliquen en la pràctica.

El treball conclou que la interpretació de l'article 20.7 CP és heterogènia i fortament condicionada per la ponderació efectuada pels tribunals en cada cas concret, fet que pot generar respostes desiguals davant situacions similars i, en conseqüència, certa inseguretat jurídica, i evidencia la dificultat de delimitar amb claredat fins on arriba la protecció dels drets fonamentals quan aquests entren en conflicte amb conductes susceptibles de rellevància penal, especialment en contextos de protesta política o conflictivitat social.

Paraules clau: article 20.7 del Codi Penal, causes de justificació, drets fonamentals, ponderació d'interessos, proporcionalitat, llibertat d'expressió, dret de reunió i manifestació.

RESUMEN

Este trabajo analiza la aplicación de la eximente de responsabilidad criminal prevista en el artículo 20.7 del Código Penal por el ejercicio legítimo de un derecho, en relación con el ejercicio de derechos fundamentales, poniendo especial énfasis en la libertad de expresión y en los derechos de reunión y manifestación. Concretamente, se examina cuándo el ejercicio de un derecho fundamental puede operar como causa de justificación y excluir la antijuridicidad de una conducta penalmente típica, así como los criterios utilizados por los tribunales para determinar su legitimidad.

Con esta finalidad, se realiza un análisis doctrinal y jurisprudencial de la eximente, centrado en su fundamento, sus requisitos de aplicación y los principales debates doctrinales sobre la ponderación de intereses, la proporcionalidad y los límites de los derechos fundamentales. También se analizan resoluciones judiciales del Tribunal

Constitucional, del Tribunal Supremo y de otros órganos jurisdiccionales para observar cómo estos criterios se aplican en la práctica.

El trabajo concluye que la interpretación del artículo 20.7 CP es heterogénea y está fuertemente condicionada por la ponderación realizada por los tribunales en cada caso concreto, lo que puede generar respuestas dispares ante situaciones similares y, en consecuencia, cierta inseguridad jurídica, y evidencia la dificultad de delimitar con claridad hasta dónde alcanza la protección de los derechos fundamentales cuando estos entran en conflicto con conductas susceptibles de relevancia penal, especialmente en contextos de protesta política o conflictividad social.

Palabras clave: *artículo 20.7 del Código Penal, causas de justificación, derechos fundamentales, ponderación de intereses, proporcionalidad, libertad de expresión, derecho de reunión y manifestación.*

ABSTRACT

This paper analyses the application of the exemption from criminal liability provided for in Article 20.7 of the Spanish Criminal Code concerning the legitimate exercise of a right, in relation to the exercise of fundamental rights, with particular emphasis on freedom of expression and the rights of assembly and demonstration. Specifically, it examines when the exercise of a fundamental right may operate as a ground of justification and exclude the unlawfulness of conduct that is formally defined as a criminal offence, as well as the criteria used by courts to determine its legitimacy.

To achieve this aim, a doctrinal and case-law analysis of the exemption is carried out, focusing on its rationale, its requirements for application, and the main scholarly debates concerning the balancing of interests, proportionality, and the limits of fundamental rights. Judicial decisions of the Constitutional Court, the Supreme Court, and other judicial bodies are also analysed in order to observe how these criteria are applied in practice.

The paper concludes that the interpretation of Article 20.7 CC is heterogeneous and strongly conditioned by the balancing exercise carried out by courts in each individual case, which may lead to divergent outcomes in similar situations and, consequently, a degree of legal uncertainty and highlights the difficulty of clearly delimiting the scope of protection of fundamental rights when they conflict with conduct potentially relevant under criminal law, especially in contexts of political protest or social conflict.

Keywords: *article 20.7 of the Criminal Code, grounds of justification, fundamental rights, balancing of interests, proportionality, freedom of expression, right of assembly and demonstration.*

ÍNDEX

1. Introducció.....	5
2. Les circumstàncies eximents de la responsabilitat criminal.....	6
2.1. La funció de les circumstàncies eximents en la teoria del delictes.....	6
2.2. Tipologia de circumstàncies eximents al Codi Penal.....	7
3. L'eximent de responsabilitat penal per exercici legítim d'un dret	9
3.1. L'article 20.7 del Codi Penal; fonament i naturalesa jurídica.....	9
3.2. Anàlisi del sintagma "exercici legítim d'un dret"	11
3.2.1. Debats doctrinals oberts respecte el "dret"	11
3.2.2. L'exercici: delimitació, limitació i modalitats	12
3.2.3. La legitimitat del dret i del seu exercici.....	13
3.3. Elements constitutius de l'eximent i requisits per la seva aplicació	13
3.3.1. Interès prevalent: ponderació i proporcionalitat.....	14
3.3.2. Coneixement de la situació justificant.....	17
3.3.3. L'absència d'abús en l'exercici del dret	18
4. L'exercici de drets fonamentals com a causa de justificació.....	20
4.1. Límits dels drets fonamentals	20
4.2. La limitació penal dels drets fonamentals.....	21
5. Anàlisi de casos: aplicació i inaplicació de l'eximent.....	24
5.1. Sentència del Tribunal Constitucional n.133/2021, de 24 de juny (cas conegut com a "Aturem el Parlament").....	24
5.2. Sentència del Tribunal Suprem n. 6331/1993, de 28 de setembre (injúries a la corona vs llibertat d'expressió)	28
5.3. Sentència de l'Audiència Provincial de Barcelona n.463/2025, de 26 de juny (cas conegut com a "8 Mil Motius")	30
5.4. Sentència del Jutjat Penal de Barcelona n.392/2025, de 23 de juliol (cas conegut com a "Bloc Llavors")	32
6. Conclusions.....	36
7. Bibliografia.....	38

1. INTRODUCCIÓ

No tota conducta que encaixa en un tipus penal dona lloc automàticament a responsabilitat criminal: l'ordenament jurídic preveu determinades situacions en què, tot i existir una conducta típica, aquesta no es considera penalment punible. És el cas de l'article 20.7 del Codi Penal (d'ara en endavant, CP), que estableix l'exempció de responsabilitat criminal quan una persona actua en compliment d'un deure o en l'exercici legítim d'un dret, ofici o càrrec.

Aquesta figura adquireix una especial importància quan el dret que s'invoca és un dret fonamental reconegut a la Constitució Espanyola (d'ara en endavant, CE), com ara la llibertat d'expressió, el dret de reunió o el dret de manifestació. En aquests casos es poden produir situacions en què una mateixa conducta pot ser vista, al mateix temps, com l'exercici d'un dret i com una possible infracció penal. Això obliga els tribunals a determinar fins a quin punt aquest exercici continua estant protegit per l'ordenament jurídic.

Des d'un punt de vista teòric, l'article 20.7 CP forma part de les causes de justificació dins la teoria del delictes, és a dir, aquelles circumstàncies que exclouen l'antijuridicitat de la conducta. Però la regulació legal és breu i molts dels seus criteris s'han anat definint principalment a través de la doctrina i, sobretot, de la jurisprudència.

L'interès per aquest tema neix a l'adonar-me que la col·lisió entre l'exercici d'alguns drets fonamentals i els tipus establerts al Codi Penal es dona més sovint del que sembla, i que tot i així es tracta d'una qüestió poc visibilitzada però sobretot poc estudiada. En aquest context sorgeix la hipòtesi del treball: l'aplicació de l'article 20.7 CP en supòsits d'exercici de drets fonamentals és heterogènia i manca d'un marc interpretatiu clar, fet que pot generar inseguretat jurídica i resoldre de manera desigual conflictes entre dret penal i drets fonamentals.

Partint d'aquesta idea, l'objectiu general d'aquest treball és analitzar la interpretació i aplicació judicial de l'eximent de l'article 20.7 del Codi Penal en els casos en què l'autor/a del fet s'empara en l'exercici d'un dret fonamental, per determinar els criteris utilitzats pels tribunals i valorar si aquests són coherents amb la doctrina penal i els principis i valors constitucionals.

Per assolir l'objectiu i resoldre la hipòtesi, el treball s'estructura a partir d'una doble aproximació: en primer lloc, s'examina el contingut i l'abast dogmàtic de l'eximent i la seva connexió amb els drets fonamentals reconeguts a la CE. En segon lloc, s'analitzen resolucions judicials de diferent nivell, no només del Tribunal Suprem (d'ara en endavant TS) i del Tribunal Constitucional (d'ara en endavant TC), sinó també d'altres òrgans jurisdiccionals, en què s'ha plantejat l'aplicació d'aquesta causa de justificació, amb l'objectiu d'observar com es concreten aquests criteris en la pràctica.

2. LES CIRCUMSTÀNCIES EXIMENTS DE LA RESPONSABILITAT CRIMINAL

2.1. LA FUNCIO DE LES CIRCUMSTÀNCIES EXIMENTS EN LA TEORIA DEL DELICTE

L'article 10 del Codi Penal estableix que "són delictes les accions i omissions doloses o imprudents penades per la llei". Però, a partir d'aquesta definició legal, la doctrina ha anat construint un concepte més complet i elaborat del delicte. En aquest sentit, Quintero Olivares i Morales Prats (2015) defineixen el delicte com a un fet descrit a la llei penal de forma taxativa, perpetrat per l'autor de forma dolosa o culposa (imprudent), que li és atribuïble per mitjà del judici de culpabilitat, apte per ofendre un valor constitucionalment rellevant de forma immediata o mediata, amenaçant com una pena proporcionada a la significació d'aquest valor, caracteritzada per la finalitat que constitucionalment s'atribueixi a les sancions penals, i, per últim, que no pugui ser imputat a cap persona mitjançant una tècnica probatòria que faci recaure en l'acusat la càrrega de la prova dels elements que caracteritzen la infracció o la seva absència.

Així doncs, per poder afirmar que existeix un delicte, no n'hi ha prou amb que una conducta encaixi formalment amb el que descriu la llei penal, sinó que, d'acord amb la teoria del delicte, cal que concorrin tots els seus elements:

- a. Element objectiu: fa referència a l'acció, i d'acord amb el concepte jurídic penal d'acció, aquesta es defineix com a comportament humà amb transcendència externa, el qual pot produir-se per acció o omissió.
- b. Element subjectiu: fa referència a la culpabilitat, i exigeix que el fet humà pugui ser imputat al seu autor, bé a títol de dol (fet intencionat) o bé d'imprudència (infracció del deure de diligència). En aquest punt la culpabilitat ha de ser entesa partint de la base de la imputabilitat, entesa com la capacitat per entendre i actuar conforme a dret.
- c. Tipicitat: implica que el fet comès s'adeqüi a la descripció que en fa la llei penal.
- d. Antijuridicitat: implica que el fet comès sigui contrari a l'ordenament jurídic.
- e. Punibilitat: implica que el fet comès sigui susceptible de ser castigat amb una pena.

En aquest sentit, les circumstàncies eximents de la responsabilitat criminal actuen com a elements negatius del delicte. És a dir, operen com a mecanismes que permeten excloure la responsabilitat penal quan, tot i existir un fet típic, manca algun dels requisits essencials del delicte.

2.2. TIPOLOGIA DE CIRCUMSTÀNCIES EXIMENTS AL CODI PENAL

Les circumstàncies eximents es regulen als articles 19 i 20 del Codi Penal, i tot i que el text legal les presenta de manera unitària, la doctrina les classifica segons l'element del delictes que exclouen:

a. CIRCUMSTÀNCIES EXIMENTS QUE EXCLOUEN L'ANTI JURIDICITAT

Són aquelles circumstàncies que fan que un fet, tot i ser típic (és a dir, que encaixa en una descripció delictiva), no sigui il·lícit perquè l'ordenament jurídic el considera permès. En aquests casos, el dret penal entén que la conducta està justificada. El sistema jurídic estableix quins comportaments estan prohibits i han de ser sancionats, però també preveu situacions excepcionals en què, si concorren determinades condicions, un comportament inicialment prohibit esdevé jurídicament lícit.

En dret penal, la realització d'un fet típic implica, en principi, la infracció d'una norma prohibitiva, ja que el tipus penal descriu els comportaments que el legislador vol evitar. Tanmateix, en alguns supòsits concrets, el mateix ordenament admet la realització d'aquest fet quan existeixen raons polítiques, socials o jurídiques que ho justifiquen.

En aquests casos, la presumpció d'antijuridicitat derivada de la tipicitat queda desvirtuada per la concurrència d'una causa de justificació, que exclou l'antijuridicitat i converteix el fet, tot i ser típic, en plenament lícit i conforme a l'ordenament jurídic.

Aquest grup de circumstàncies eximents està constituït per:

- Legítima defensa (article 20.4 CP).
- Estat de necessitat (article 20.5 CP).
- Actuar en compliment d'un deure o en l'exercici legítim d'un dret, ofici o càrrec (article 20.7 CP).

b. CIRCUMSTÀNCIES EXIMENTS QUE EXCLOUEN LA CULPABILITAT

Són aquelles circumstàncies en què el fet continua sent típic i antijurídic, però no es pot imputar personalment a l'autor, perquè manca la seva responsabilitat subjectiva. És a dir, no es dona l'element subjectiu del delictes, i per tant no és imputable.

Així, la manca de sanció no es deu al fet que l'ordenament jurídic consideri correcta la conducta ni que n'exclougui l'antijuridicitat. Al contrari, l'acció (o omissió) continua sent contrària al dret i s'hi oposa, però l'autor no respon penalment perquè, en les circumstàncies concretes del cas, no se li pot exigir que adapti la seva conducta al que estableix la norma penal.

Aquest grup de circumstàncies eximentes està constituït per:

- Minoria d'edat (article 19 CP).
- Anomalia o alteració psíquica (article 20.1 CP).
- Intoxicació plena (article 20.2 CP).
- Alteració en la percepció (article 20.3 CP).
- Por insuperable (article 20.6 CP).

La distinció entre aquestes causes eximentes i les causes que exclouen l'antijuridicitat no és merament teòrica, sinó que té conseqüències pràctiques importants:

Quan concorre una causa de justificació, no és possible exercir la legítima defensa contra qui actua emparat per ella, ja que la seva actuació no constitueix una agressió il·legítima, sinó una conducta permesa pel dret (en aquest sentit, es diu que les causes de justificació tenen efecte *erga omnes*). En canvi, sí que pot existir legítima defensa davant qui actua sota una causa que exclou la culpabilitat, perquè, tot i que aquesta persona no sigui penalment responsable, la seva conducta continua sent antijurídica i no queda justificada per l'ordenament.

D'altra banda, quan hi ha una causa de justificació, no neix l'obligació de reparar civilment el dany causat, ja que es reconeix la legitimitat de la conducta i el deure de tolerància del perjudicat. En canvi, quan el que s'exclou és la culpabilitat, normalment es manté la responsabilitat civil, ja que el fet continua sent il·lícit encara que no es pugui imposar una pena.

A més, les causes de justificació, a diferència de les exculpatòries, tenen efecte de comunicabilitat, la qual cosa significa que quan l'acte principal està justificat, la justificació s'estén als partícips (inductors, cooperadors necessaris, còmplices...), un fet que es coneix com a "accessorietat limitada de la participació". Ara bé, cal matisar que la comunicabilitat de les causes de justificació no és absolutament automàtica en tots els casos, i normalment s'exigeix que els partícips també coneguin o actuïn dins del marc de la situació justificadora.

3. L'EXIMENT DE RESPONSABILITAT CRIMINAL PER EXERCICI LEGÍTIM D'UN DRET

3.1. L'ARTICLE 20.7 DEL CODI PENAL: FONAMENT I NATURESA JURÍDICA

Article 20 – Codi Penal:

Estan exempts de responsabilitat criminal:

(...)

7è. El qui actui en compliment d'un deure o en exercici legítim d'un dret, ofici o càrrec.

Aquest eximent, que no es tracta d'una creació recent, sinó que reproduceix el contingut de l'antic article 8.11 del Codi Penal de 1973, s'ha d'entendre no com una figura aïllada, sinó com una regulació estretament vinculada a la configuració del dret penal dins del conjunt de l'ordenament jurídic. El fonament d'aquest article es troba en el principi d'unitat i coherència de l'ordenament jurídic, el qual no admet contradiccions internes. Aquesta exigència implica que l'ordenament jurídic no pot simultàniament imposar un deure o reconèixer un dret i, alhora, sancionar penalment la conducta consistent en el seu compliment o exercici. Així doncs, aquest article té una funció d'harmonització de l'ordenament, ja que té la intenció de solucionar el conflicte que sorgeix a l'aplicar dues normes diferents, que proporcionen solucions contraposades, a una mateixa conducta; i si partim de la base que el Dret Penal no constitueix un sistema autònom tancat, sinó que forma part d'un conjunt més ampli de normes jurídiques, la valoració de l'antijuridicitat penal no es pot fer de manera aïllada, sinó que ha de tenir en compte el conjunt de l'ordenament; motiu pel qual, quan un subjecte actua en compliment d'un deure jurídic o en exercici legítim d'un dret, ofici o càrrec, la seva conducta, encara que formalment pugui encaixar en un tipus penal, no pot considerar-se antijurídica.

Aquesta concepció prové, també, del caràcter del Dret Penal com a "*ultima ratio*": el sistema penal està destinat a intervenir únicament en aquells casos en què altres branques del Dret resulten insuficients per protegir els béns jurídics essencials, de tal manera que el Dret Penal adopta una funció subsidiària.

Des d'aquesta perspectiva, doncs, l'eximent pot ser entès com una veritable clàusula general de justificació. El seu contingut permet atorgar eficàcia justificadora, en l'àmbit penal, a conductes que es troben emparades per altres sectors del Dret. Ara bé, això no vol dir que es pugui equiparar directament la manca de rellevància penal amb la licitud d'una conducta: no tot el que és lícit fora del Dret penal queda automàticament exclòs d'una possible valoració penal.

Mestre Delgado, per exemple, expressa que

la circumstància d'exercici legítim d'un dret compleix una inexcusable funció integradora de l'ordenament jurídic espanyol, que s'exterioritza a través de dues manifestacions essencials:

per una banda, com a garant de la seva unitat i coherència; per altra, com a tècnica de resolució de nous conflictes intranormatius (p. 153).

I hi afegeix que

seria evidentment il·lògic (i generador d'una execrable inseguretat jurídica) que un mateix ordenament jurídic concedís als seus ciutadans, mitjançant una normativa específica, drets subjectius o poders jurídics concrets d'actuació, i, al mateix temps, en les seves normes penals, sancionant-se en tot cas el seu exercici (p. 150).

El mateix autor, després d'analitzar diverses sentències del Tribunal Constitucional i el Tribunal Suprem, diu que se'n poden extreure les següents conclusions:

- a. Tots els conflictes de normes que puguin plantejar-se entre un dret o llibertat fonamental i una norma penal són tant sols concursos aparents de normes i el reflex, en el seu cas, d'una col·lisió de drets fonamentals que s'han de resoldre amb els criteris que ofereix el propi sistema constitucional.
- b. El dret penal no pot operar com a límit a l'exercici dels drets i llibertats constitucionals.
- c. Les conductes que suposen exercici d'un dret o llibertat fonamental, o són expressió d'una garantia institucional bàsica, no poden constituir mai l'objecte d'una norma penal, perquè aquests operen com a causes excloents de l'antijuridicitat.
- d. Els actes no justificables des d'una perspectiva constitucional (perquè suposin un exercici abusiu d'aquests drets o llibertats o, senzillament, perquè quedin al marge d'aquests) poden ser reprimits per la norma penal, si és possible subsumir-los a aquesta (p. 74-75).

De fet, per exemple, el Tribunal Suprem, en la seva sentència 10030/1992¹, expressa que l'eximent de l'exercici legítim d'un dret assorteix els seus efectes exculpatoris quan ens trobem davant un supòsit típic però no antijurídic per concórrer una causa que justifica l'acció del qual s'empara en un dret per a actuar d'una determinada manera. Aquest dret legitima l'acció i esvaeix el retret antijurídic, convertint l'acció típica en penalment impune.

En la mateixa línia també es posiciona Rodríguez Mourullo (1997) quan diu que qui realitza una acció típica en compliment d'un deure o en exercici legítim d'un dret, actua conforme a Dret. No podria ser d'altra manera, doncs seria el major dels contrasentits que l'ordenament jurídic, que obliga o autoritza a obrar de determinada manera, considerés llavors aquesta mateixa conducta deguda o permesa com a antijurídica (p. 105).

3.2. ANÀLISI DEL SINTAGMA “EXERCICI LEGÍTIM D'UN DRET”

3.2.1. DEBATS DOCTRINALS OBERTS RESPECTE EL “DRET”

Primer de tot, cal acotar què s'entén per “dret” a afectes de l'article 20.7 CP. Cal començar diferenciant entre dret objectiu (conjunt de regles o de normes presents en un determinat àmbit polític territorial) (ugartemendia, 2003, p. 31) i dret subjectiu (pretensió d'un subjecte determinat (titular) que ha sigut atribuïda jurídicament,

¹ STS 10030/1992, de 10 de juny. ECLI:ES:TS:1992:10030.

susceptible de tutela jurisdiccional, que pot ser exercida o reivindicada davant d'un subjecte determinat, el contingut del qual consisteix en una obligació de conducta ben definida) (Ugartemendia, 2003, p. 32). En aquest cas, el terme "dret" en el sintagma de l'article 20.7 CP s'ha d'entendre com a dret subjectiu.

En aquest sentit, el debat doctrinal se centra en l'abast d'aquest concepte. Una primera² posició el limita als drets en sentit estricte (acollint-se explícitament a la definició anterior), una segona³ hi inclou també les potestats jurídiques, i una tercera⁴, més àmplia, admet, a més, els interessos legítims (sempre que siguin situacions reconegudes i protegides jurídicament). La doctrina majoritària tendeix a rebutjar una interpretació excessivament restrictiva: tot i que el punt de partida és el dret subjectiu en la seva estricta definició, s'admet habitualment que també poden quedar compreses determinades potestats jurídiques, mentre que la inclusió dels interessos legítims és més discutida. En qualsevol cas, l'element decisiu és que la conducta es mantingui dins dels límits d'una facultat efectivament reconeguda i protegida per l'ordenament jurídic.

En segon lloc, la doctrina contraposa l'obertura del dret penal a la resta de l'ordenament jurídic en matèria de justificació amb el principi de legalitat penal, plantejant si es tracta d'una obertura sense límits i qüestionant quin paper hi juga el principi de reserva de llei:

- a. Una primera postura defensa que la submissió a reserva de llei no és exigible, i que per tant qualsevol norma de l'ordenament jurídic podria atribuir un dret capaç de justificar penalment una conducta.⁵
- b. Una altra postura sosté la necessitat de reserva de llei absoluta, al·legant que si el principi de legalitat exigeix reserva de llei per determinar que una conducta és delictiva, també l'ha d'exigir per justificar-la.⁶
- c. La tercera, i última, postura, argumenta una necessitat de reserva relativa de llei. És a dir, que si que cal una base legal en el Codi Penal (la porta d'entrada l'ha d'obrir la llei penal), però el contingut concret del dret pot venir d'altres branques del dret. Aquesta cobertura legal prèvia seria el propi article 20.7 CP.⁷

Aquesta última postura, la de la reserva relativa de llei, no només és una posició intermèdia, sinó que és la postura majoritària de la doctrina. La major part dels autos accepten que el principi de legalitat s'ha de respectar (i hi ha d'haver previsió al Codi Penal), però és legítim acudir a altres normes per determinar el contingut i els límits

² Defensada per autors com Francesco Antolisei o Antonio Santoro.

³ Defensada per autors com Ferrando Mantovani, Mario Leóne o Ildebrando Caraccioli.

⁴ Defensada per autors com Marcello Romano o Juan Carlos Carbonell Mateu.

⁵ Defensada per autors com Hans Welzel o Francesco Antolisei.

⁶ Defensada per autors com Eugenio Raúl Zaffaroni o Santiago Mir Puig.

⁷ Defensada per autors com Jesús-María Silva Sánchez o Ferrando Mantovani.

del dret exercit, sense que aquestes constitueixin noves causes de justificació. A més, seria inviable taxar en un catàleg tancat tots els possibles casos.

3.2.2. L'EXERCICI: DELIMITACIÓ, LIMITACIÓ I MODALITATS

Afirmar que una conducta es realitza en exercici d'un dret significa que aquesta pot ser subsumida dins del supòsit de fet o del contingut normatiu definit per la norma jurídica que reconeix el dret corresponent.

Ara bé, els drets no tenen un caràcter il·limitat. Juntament amb les normes que els reconeixen, existeixen també normes que en delimiten el gaudi i l'exercici, amb la finalitat d'evitar que l'exercici absolut d'un dret comporti el sacrifici d'altres drets o béns jurídics. Per això, es pot donar el cas que una conducta que encaixa en el supòsit de fet de la norma atributiva d'un dret sigui, al mateix temps, subsumible en el supòsit de fet d'una norma que en limita penalment l'exercici.

És a dir, quan parlem de delimitació ens referim a la identificació o determinació del contingut, de l'objecte o del supòsit de fet d'un dret, fent referència a un element connatural a la mateixa existència del dret, ja que defineix els seus contorns essencials tal com són directament establerts per la norma. En canvi, quan parlem de limitació no fem referència a una fixació intrínseca, originària o merament declarativa de les fronteres del dret, sinó a una restricció externa imposada a un dret prèviament delimitat i, per tant, es tracta d'una reducció o un condicionament posterior al seu exercici o abast.

La qüestió de determinar si una conducta s'ha dut a terme o no en exercici d'un dret depèn de la delimitació normativa del dret, i no dels seus límits. És a dir, el que és rellevant és comprovar si la conducta s'integra en el contingut normatiu que defineix el dret, i no pas si, a més, pot encaixar en el supòsit de fet d'una norma que en restringeix penalment l'exercici. Això és així perquè els límits d'un dret operen sobre un contingut normatiu que ja ha estat delimitat prèviament. Per tant, no constitueixen el criteri adequat per decidir si hi ha o no exercici del dret, sinó que, partint de la base que aquest exercici existeix, serveixen per valorar si s'ha sobrepassat algun dels seus límits. En aquest sentit, ens trobaríem davant d'un exercici extralimitat, però que continua sent, en essència, un exercici del dret. Després caldrà, però, valorar si aquest exercici extralimitat pot considerar-se o no legítim.

Abans de passar a analitzar la legitimitat, però, cal matisar que el dret pot ser exercit pel propi titular del dret o (evidentment només en el casos que sigui possible), però també per un representant del titular, ja sigui un representant legal o convencional. A més, l'exercici pot ser del dret en si mateix, però també d'activitats preparatòries o successives d'aquest dret.

3.2.3. LA LEGITIMITAT DEL DRET I DEL SEU EXERCICI

La clau de l'article 20.7 CP rau, sobretot, en la legitimitat del dret, ja que tal i com expressa la norma, no s'activa només perquè existeixi un dret, sinó perquè aquest dret s'hagi exercit de manera legítima. És a dir, que la conducta (penalment típica) en qüestió entri dins del supòsit de fet delimitat per una norma que atribueix un dret, no significa, per si mateix, que l'exercici del mateix ha sigut legítim, i que, per tant, la conducta estigui justificada.

I és que, quan es tracta de conductes penalment típiques, l'exercici d'un dret no implica necessàriament la legitimitat d'aquest, sinó que, en dret penal, tota conducta típica parteix d'una presumpció inicial d'antijuridicitat, que només desapareix si es prova que concorre una causa de justificació. Per això, no és suficient acreditar que el dret existeix, que l'autor n'és titular i que la conducta es va produir en exercici d'aquest dret, sinó que, a més, l'exercici ha de ser jurisdiccionalment constatat com a legítim, i això es realitza a través de la ponderació dels interessos en conflicte i a través de valorar si hi havia un coneixement previ de la situació justificant (s'aprofundeix respecte aquests dos elements, i les teories que els envolten, al següent apartat).

3.3. ELEMENTS CONSTITUTIUS DE L'EXIMENT I REQUISITS PER LA SEVA APLICACIÓ

A diferència de la majoria de circumstàncies eximents regulades al Codi Penal, l'exercici legítim d'un dret, ofici o càrrec no té uns requisits determinats a la pròpia llei, i és per això que s'han anat establint a través de la doctrina i la jurisprudència.

A mode de síntesi, i en base a la doctrina majoritària, els elements que ha de tenir la conducta per considerar-se una circumstància justificativa i que, per tant, s'exclougui l'antijuridicitat, són:

- Que existeixi un dret (tot i que, com hem vist, no hi ha un consens clar sobre què s'ha d'entendre com a dret i si aquest ha de respectar la reserva de llei).
- Que el dret sigui exercit pel seu titular (o per un representant en els casos que sigui possible).
- Que la conducta no pugui qualificar-se com a abús del dret.
- Que es constati jurisdiccionalment que el gaudi del dret era prevalent al bé jurídic protegit per la llei penal transgredida per l'exercici del dret.
- Que l'autor tingués coneixement de la situació de justificació.

N'és un exemple la sentència 5253/1996 del Tribunal Suprem⁸, on s'estableix que

l'exercici legítim d'un dret requereix inexcusablement, entre altres particulars, la preexistència indubtable d'aquest dret, de tal manera que la qüestió a discutir serà la de si

⁸ STS Sala Penal 5253/1996, de 3 d'octubre de 1996. ECLI:ES:TS:1996:5253.

en realitzar l'acció que es reputa delictiva es va obrar o no en l'exercici del dret o per altres motius, i si tal exercici era o no legítim.

I el tribunal també afegeix que

d'altra banda sembla elemental, per a la vivència jurídica de tal eximent: a) que la conducta jutjada sigui la necessària per a complir aquest dret; b) que no existeixin abusos o extralimitacions en el seu exercici; i c) que també concorri una adequada proporcionalitat entre el dret exercit i el resultat lesiu originat en el bé jurídic protegit.

A continuació és desenvolupen alguns dels elements:

3.3.1. LA DETERMINACIÓ DE L'INTERÈS PREVALENT

Partint de la base que aquest eximent busca solucionar el conflicte que sorgeix a l'haver-hi dues normes que proporcionen solucions oposades, l'article 20.7 ho resol justificant el gaudi del dret, tot i que això passi per realitzar una conducta penalment delictiva. Però, com ja s'ha mencionat, és important remarcar la necessària legitimitat d'aquest exercici. I el criteri bàsic per determinat objectivament si el dret s'ha exercit de forma legítima consisteix en identificar el bé jurídic prevalent en el conflicte en qüestió: el gaudi del dret o el bé jurídic protegit per la norma penal. Si preval el gaudi del dret, l'exercici es considerarà legítim, però si preval el bé jurídic protegit pel Codi Penal la conducta en exercici del dret serà il·legítima.

Aquí és on es planteja la qüestió principal d'aquest eximent: com es determina quin és l'interès prevalent en el conflicte? Hi ha tres posicions diferenciades en la resposta a aquesta pregunta.

- a. Hi ha autors que defensen que aquest conflicte és un conflicte de normes i que, per tant, caldrà aplicar el criteri establert per resoldre els concursos de lleis, és a dir, el principi d'especialitat. Així doncs, el conflicte s'haurà de resoldre a favor de la norma que atribueix el dret, considerant que el seu exercici ha estat legítim, quan aquesta norma sigui especial respecte la norma que tipifica penalment la conducta; en canvi, quan la norma penal es consideri especial respecte la norma que atribueix el dret, l'exercici d'aquest es considerarà il·legítim. En resum, la legitimitat del dret es valorarà resolent quina de les dues normes és aplicable, desplaçant totalment la que no ho sigui.
- b. En canvi, hi ha altres autors que no entenen la contraposició com un conflicte de normes, sinó com un conflicte d'interessos. Aquesta teoria pressuposa la igualtat, en abstracte, de les normes de conflicte, partint de la base que si existís una primacia entre elles es podria resoldre seguint els criteris clàssics (jerarquia, especialitat, etc.). En aquest cas, la solució no passa per decidir quina de les dues normes és aplicable, sinó per determinar, aplicant ambdues normes, l'eficàcia de quina de les dues ha de prevaldre sobre l'altra i en quina mesura.

Aquesta teoria, denominada com a teoria conflictivista dels drets, ha estat àmpliament desenvolupada per autors com Robert Alexy i, en l'àmbit espanyol, per Juan Ignacio Ugartemendia Eceizabarrena.

Es tracta d'un model que defensa que per resoldre el conflicte caldrà aplicar el mètode de la ponderació dels interessos que xoquen en el cas concret. Si l'interès que ha de prevaldre, segons la ponderació, és l'exercici del dret, aquest exercici resultarà legítim; però si l'interès que preval és el bé jurídic protegit per la norma penal, la conducta es considerarà il·legítima, encara que es configuri com a exercici d'un dret i, per tant, serà una conducta antijurídica. A més, la ponderació es caracteritza per no donar una resposta vàlida per qualsevol supòsit, sinó que resol cada cas concret de forma aïllada. D'aquesta manera no condueix a l'eliminació d'un dels dos bens en conflicte, sinó a la preservació abstracta d'ambdós, encara que en el cas concret sigui necessari establir una primacia d'un sobre un altre. Una primacia que tampoc ha de ser absoluta, sinó gradual o proporcional al resultat de la ponderació.

- c. Una tercera teoria és la del model especificacionista dels drets, que sosté que la determinació de l'interès prevalent no s'ha de resoldre mitjançant una ponderació externa entre interessos en conflicte, sinó a través d'un exercici previ de delimitació interna del contingut dels drets. Aquesta línia es pot associar a plantejaments com els de Frederick Schauer o, en l'àmbit penal espanyol, a autors com Jesús-María Silva Sánchez. Des de la perspectiva d'aquests autors, el problema no es configura pròpiament com una col·lisió entre dos drets o interessos, sinó com una qüestió relativa a l'abast i als límits del dret invocat. En aquesta línia, els defensors d'aquesta teoria afirmen que no tot supòsit en què aparentment conflueixen un dret i un bé jurídic penalment protegit constitueix un veritable cas de col·lisió. És per això que, en aplicació d'aquest model, cal distingir entre supòsits merament aparents, en què una correcta delimitació del dret ja permet excloure la seva aplicació, i supòsits reals, en què persisteixen dubtes raonables sobre la cobertura de la conducta i en què, ocasionalment, podria resultar necessari recórrer a mecanismes addicionals.

La doctrina majoritària defensa la segona postura i, per tant, el mètode de la ponderació d'interessos, argumentant que aquest eximent està qualificat com a justificat l'exercici penalment típic d'un dret, la qual cosa exigeix pressuposar que es dona l'aplicació "simultània" de dues normes (la que tipifica la conducta i la que atribueix el dret). La jurisprudència també adopta aquesta posició, encara que no sigui de forma directament explícita, però sí que ho evidencia aplicant la ponderació d'interessos. Tot i així, però, la ponderació ha estat històricament subjecte a diverses crítiques, que es podrien sintetitzar en els següents aspectes:

- S'ha assenyalat que l'activitat ponderativa constitueix una tasca que no sempre és possible efectuar degut a les dificultats que implica aïllar, comparar i, sobretot, mesurar o quantificar els drets i/o béns, els interessos en joc.
- S'argumenta, també, que la utilització d'aquest mètode condueix a un excessiu subjectivisme judicial, alhora que es qüestiona una possible vulneració del principi de legalitat, al·legant que això podria comportar un dany per la seguretat jurídica.
- També es diu que si s'entén que els drets fonamentals tenen un contingut molt ampli i que els seus límits són sempre "externs" (és a dir, que apareixen només quan entren en conflicte amb altres drets o béns jurídics), aleshores gairebé qualsevol cas obligaria a ponderar, i això genera un problema: es multipliquen artificialment les "col·lisions" entre drets.
- Finalment, una última objecció és que es considera que si es deixa al jutge/ssa valorar cas per cas quin dret ha de prevaler, es corre el risc de buidar de contingut real els drets constitucionals.

Però aquestes objeccions també han sigut respostes: la dificultat de la ponderació no implica la seva impossibilitat, el subjectivisme es veu limitat pel deure constitucional de motivació de les resolucions judicials i pel respecte al contingut essencial dels drets, i no tots els supòsits requereixen una ponderació si prèviament es delimita correctament l'àmbit de protecció del dret invocat. A més, mai cap ponderació d'interessos podrà vulnerar el contingut essencial d'un dret fonamental.

En definitiva, la determinació de l'interès prevalent no es pot concebre com una operació purament abstracta, sinó que exigeix una anàlisi acurada del cas concret. Tot i que la doctrina majoritària tendeix a acceptar la ponderació d'interessos, també s'ha posat de manifest la importància de delimitar prèviament el contingut del dret invocat, al·legant que només quan aquesta delimitació no permet resoldre el conflicte té sentit acudir a la ponderació.

Per exemple, el Tribunal Suprem ha expressat (en sentències com la 570/2024)⁹ que aquest tipus de judicis comporten "(...) la necessitat de procedir a una ponderació adequada que respecti la definició i valoració constitucional del dret fonamental i que atengui a les circumstàncies concurrents en el cas".

El Tribunal Constitucional també s'ha expressat en termes similars, per exemple quan a la sentència 51/2008¹⁰ afirma que "(...) fan de la ponderació judicial el mètode interpretatiu materialment utilitzat per resoldre aquests conflictes, atorgant prevalença a un d'ells a la llum de les circumstàncies del cas".

⁹ STS Sala Penal 570/2024, de 8 de febrer de 2024. ECLI: ES:TS:2024:570.

¹⁰ STC 51/2008, de 14 de maig de 2008. ECLI:ES:2008:51.

3.3.2. CONEIXEMENT DE LA SITUACIÓ JUSTIFICANT

Aquest element també ha estat objecte de debat doctrinal, ja que una part de la doctrina penal considera suficient, per a la seva aplicació, que l'autor de la conducta es trobi en una situació objectivament justificadora, sense que sigui necessari acreditar una concreta tendència d'acció orientada a la justificació. En canvi, un altre sector doctrinal sosté que la manca d'aquest element subjectiu, entès com el coneixement de la situació justificadora per part de l'autor, impedeix considerar-la legítima i, en conseqüència, exclou l'aplicació de l'eximent d'exercici legítim d'un dret.

Valle Muñiz (1994), per exemple, defensa que l'existència del Dret Penal té sentit en la mesura que es configura com l'instrument menys lesiu per tutelar l'exercici de les llibertats en una societat democràtica. Una tutela que es concreta i es concentra, especialment, en la protecció preventiva de béns jurídics mitjançant la prohibició i l'amenaça de sanció de conductes que puguin lesionar-los o posar-los en perill. Però una tutela que es realitza,

també, mitjançant els preceptes permissius que autoritzen el subjecte a realitzar una conducta típica com a mitjà menys costós, en la situació concreta, de protegir uns interessos que possibiliten, de manera preferent respecte dels que es veuen lesionats o posats en perill, el lliure exercici de les llibertats. Partint d'aquesta base funcional tuitiva, i del fet que les valoracions presents en les disposicions normatives penals pretenen incidir en la presa de decisions dels ciutadans, resulta patent que una conducta que lesiona o posa en perill un bé jurídic-penal (conducta penalment típica) només podrà estar jurídicament justificada si s'encamina objectiva i subjectivament a la salvaguarda d'interessos preponderantment valorats (Valle Muñiz, 1994, p. 75).

A partir d'aquest plantejament, l'autor defensa que quan una conducta típica comporta la lesió o posada en perill d'un bé jurídic, el judici de conformitat a Dret no pot fonamentar-se únicament en l'existència d'una situació objectiva justificadora (és a dir, en la preponderància del bé o interès protegit respecte del bé jurídic afectat). Alhora, és necessari que concorri en l'autor de la conducta penalment típica el coneixement que actua en el marc d'una situació justificadora, o, en les seves paraules, "el coneixement de la creació de possibilitats de salvació objectivament valorades com a preponderants (element subjectiu de la justificació)" (Valle Muñiz, 1994, p. 133).

La doctrina majoritària, tal com apunta Esteban Mestre Delgado (2001), es decanta per exigir la concurrència d'aquest element subjectiu, el qual es concreta amb la voluntat de l'autor de fer valer, amb la seva conducta, l'ordenament jurídic. D'aquesta manera, la inexistència d'aquest ànim, o la presència d'altres motivacions que el desplacin, pot comportar la inaplicació de l'eximent.

3.3.3. L'ABSÈNCIA D'ABÚS EN L'EXERCICI DEL DRET

L'abús de dret consisteix en l'exercici d'un dret subjectiu que, tot i estar formalment emparat per l'ordenament, es duu a terme de manera objectivament contrària a la bona

fe i al sentit normatiu de la institució jurídica que el fonamenta, excedint els límits interns del dret i comportant una afectació injustificada de béns jurídics aliens, de manera que la conducta no pot considerar-se legítimament justificada.

En parla del Tribunal Suprem a la sentència 12902/1992¹¹, expressant que

tant el compliment d'un deure com l'exercici legítim d'un dret o ofici no constitueixen una patent perquè sota la seva empara puguin quedar purificats tots els actes que sota els supòsits del precepte es realitzin, sinó que cal que els mateixos estiguin dins de l'òrbita de la seva deguda expressió, ús o abast, perquè en cas contrari constitueixen un abús capaç i suficient per a desvalorar l'excusa i per a arribar a una definició de responsabilitat.

També ho analitza Ugartemendia Eceizabarrena (2003), que considera que en cas de produir-se abús de dret no ens trobaríem davant un veritable exercici del dret, ni tant sols d'un mal exercici, sinó directament davant d'una situació de "no dret".

Cal diferenciar l'abús de dret d'altres figures:

- a. Error sobre els pressupòsits de la justificació:
 - Error de tipus: és l'error sobre elements fàctics de la causa de justificació. És a dir, es produeix quan el subjecte creu erròniament que concorren els fets que fonamenten una causa de justificació.
 - Error de prohibició: és l'error que es produeix quan el subjecte coneix els fets, però creu erròniament que la seva conducta està permesa.
- b. Excés en la causa de justificació:
 - Excés intensiu: quan es supera la mesura necessària.
 - Excés extensiu: quan es prolonga l'acció més enllà del moment justificat.

Aquestes figures tenen efectes diferents respecte la causa de justificació. Hi ha un debat doctrinal obert sobre si s'ha de donar algun tipus d'efecte anàleg a la justificació en casos on concorrin aquests errors, i la tendència majoritària rebutja una eficàcia justificadora plena, però admet una atenuació (en base a l'article 21.1 del Codi Penal¹² – atenuant per eximent incompleta). Pel que fa a l'excés la doctrina també ha parlat de la possible atenuació (en base al mateix article), tot i que el TC no faci referències de forma explícita a aquesta qüestió. Aquestes consideracions de l'atenuació per part de la doctrina es plantegen com una solució a l'anomenat "efecte de desànim" (*efecto desaliento* en castellà o *chilling efecte* en anglès), terme utilitzat per la doctrina jurídica que busca evitar que sancions penals o administratives desproporcionades dissuadeixin als ciutadans d'exercir els seus drets fonamentals per temor a represàlies legals.

¹¹ STS 12902/1992, de 29 de febrer. ECLI:ES:TS:1992:12902

¹² Fernández Perales, Francisco (2022). *La colisión de derechos en la dogmática jurídico-penal* (treball acadèmic), (p. 27). Universitat Pompeu Fabra.

En relació a l'atenuació, Ugartemendia Eceizabarrena (2003), també en valora l'aplicació en els casos en que, després de realitzar l'exercici de ponderació, es consideri que preval l'interès lesionat i no l'exercici del dret per part del subjecte, en la mateixa línia d'evitar l'efecte de desànim.

4. L'EXERCICI DE DRETS FONAMENTALS COM A CAUSA DE JUSTIFICACIÓ PENAL

4.1. LÍMITS DELS DRETS FONAMENTALS

Els drets fonamentals no tenen un caràcter absolut, sinó limitat, i així ho han manifestat no només el nostre Tribunal Constitucional, sinó que també el Tribunal Europeu de Drets Humans i el Tribunal de Justícia de la Unió Europea.

Tradicionalment la doctrina ha distingit entre límits interns (aquells derivats de la pròpia naturalesa del dret) i límits externs (aquells que resulten necessaris per assegurar la convivència pacífica amb altres drets fonamentals i altres béns constitucionalment protegits). Però, tal com apunta Suárez Espino (2007), en sentit estricte només els externs són límits, perquè els interns no són límits sinó que formen part de la pròpia delimitació del dret (titulars, contingut, objecte o bé jurídic que pretén protegir, etc.).

La doctrina fa una altra distinció clàssica: els límits expressos o explícits (aquells anunciats directament per la Constitució) i els límits implícits (aquells que no apareixen anunciats com a tal al text normatiu de la Constitució, però que es poden deduir de la interpretació de la mateixa). Pel que fa als límits explícits també es pot distingir entre els directes i els que apareixen explicitats en forma de reserves específiques de limitació dirigides al legislador. Respecte els límits implícits, els concreta el legislador, i el Tribunal Constitucional controla aquesta concreció, sempre tenint en compte el principi d'unitat de la constitució espanyola. La concreció dels límits, però, ha de seguir les següents condicions:

- a) Respectar la reserva de llei (i en cas de drets fonamentals ha de ser llei orgànica).
- b) Respectar el contingut essencial dels drets. En aquest cas el problema rau en que la noció de contingut essencial és un concepte jurídic indeterminat. Tot i així, el Tribunal Constitucional ho ha anat concretant a través de la jurisprudència: en la seva sentència 11/1981¹³ assenyalava que
constitueixen el contingut essencial d'un dret subjectiu aquelles facultats o possibilitats d'actuació necessàries perquè el dret sigui recognoscible com a pertinent al tipus descrit i sense les quals deixa de pertànyer a aquest tipus i ha de passar a quedar comprès en un altre desnaturalitzant-se, per dir-ho així. Tot això referit al moment històric que en cada cas es tracta i a les condicions inherents en les societats democràtiques, quan es tracti de drets constitucionals.
- c) Respectar el principi de proporcionalitat. En aquest sentit, el Tribunal Constitucional utilitza el denominat test de proporcionalitat per determinar si la restricció d'un dret és admissible. Aquest test es descompon en tres

¹³ STC 11/1981, de 8 d'abril de 1981. ECLI:ES:TC:1981:11.

subprincipis: idoneïtat (la mesura ha de ser adequada per assolir la finalitat legítima perseguida), necessitat (no ha d'existir una alternativa menys restrictiva del dret per aconseguir el mateix objectiu) i proporcionalitat en sentit estricte (els beneficis de la mesura han de ser superiors al perjudici que causa sobre el dret afectat). Només si es superen aquests tres requisits es pot considerar que la limitació del dret és constitucionalment legítima.

El Tribunal Constitucional, a través de la jurisprudència, també ha anat establint unes pautes generals sobre com cal interpretar i aplicar aquests límits, que es poden resumir en:

- Es parteix d'una consideració unitària tant els drets fonamentals com els seus límits, ja que tenen la mateixa raó de ser: garantir l'ordre polític, la pau social i la dignitat humana.
- Resulten aplicables el principi *favor libertatis* (el qual estableix que davant del dubte s'ha d'interpretar de la forma que suposi més efectivitat pel dret fonamental) i el principi de força expansiva dels drets fonamentals (que estableix que totes aquelles normes que constitueixin un límit als drets fonamentals han de ser interpretades de forma restrictiva).
- Es reconeix l'existència de determinades llibertats dotades d'un caràcter preferent respecte d'altres (com la d'expressió o la ideològica), en atenció a l'interès general democràtic.
- S'estableix la ponderació com a mètode de resolució de conflictes.

A més, cal tenir en compte també l'article 10.2 de la Constitució, que estableix que "les normes relatives als drets fonamentals i a les llibertats que la Constitució reconeix s'interpretaran de conformitat amb la Declaració Universal de Drets Humans i els tractats i acords internacionals sobre les mateixes matèries ratificats per Espanya".

4.2. LA LIMITACIÓ PENAL DELS DRETS FONAMENTALS

L'existència de límits als drets fonamentals, així com la seva projecció en l'àmbit penal a través de l'article 20.7 del Codi Penal, respon a la necessitat de respectar el principi d'unitat de l'ordenament jurídic i de garantir la protecció simultània dels diferents drets i béns constitucionals en joc. En efecte, els drets fonamentals no es configuren com a posicions absolutes, sinó que poden entrar en conflicte amb altres drets o interessos constitucionalment protegits, la qual cosa exigeix mecanismes de conciliació i harmonització.

En aquest sentit, la tasca limitadora no pot entendre's com una simple restricció dels drets, sinó que ha d'orientar-se a garantir la seva convivència amb els altres béns constitucionalment protegits. Ara bé, aquesta finalitat d'harmonització no legitima

qualsevol tipus de limitació, especialment quan es tracta de drets fonamentals, sinó que exigeix el respecte estricte del principi de proporcionalitat.

Així doncs, la justificació de la imposició de límits a un dret fonamental en virtut del principi de proporcionalitat requereix la seva aplicació tant en el moment normatiu de configuració del límit per part del legislador com en el moment de la seva aplicació al cas concret. En efecte, la presència d'un límit pressuposa dos moments diferenciats en la seva existència: d'una banda, la seva previsió general i abstracta pel legislador, i de l'altra, la seva concreció en la resolució de supòsits particulars. És precisament en aquest segon moment on el control de proporcionalitat adquireix especial rellevància, especialment pel que fa a la proporcionalitat en sentit estricte, que exigeix una ponderació ajustada a les circumstàncies concretes del cas.

A partir d'aquesta doble dimensió, cal distingir entre la ponderació realitzada pel legislador i la que correspon a l'aplicador del dret. Quan el legislador estableix un límit a un dret fonamental, ho fa a partir d'una ponderació general que dota la norma d'una presumpció de constitucionalitat. Tanmateix, tot i que la norma sigui constitucional en abstracte, la seva aplicació en un cas concret pot resultar desproporcionada atenent a les circumstàncies específiques i, per tant, contrària a la Constitució. En aquest sentit, mentre que la vulneració del principi de proporcionalitat en la fase legislativa pot comportar la inconstitucionalitat de la norma limitadora, la manca de proporcionalitat en la seva aplicació concreta pot justificar la seva inaplicació en aquell cas específic. En conseqüència, es produeix una possible dissociació entre la validesa abstracta del límit i la seva constitucionalitat en l'aplicació concreta, de manera que pot succeir que una limitació sigui admissible en termes generals però no en un cas concret determinat.

Aquesta problemàtica es fa especialment visible en l'àmbit penal, on determinats tipus delictius, sovint caracteritzats per una certa indeterminació (com ara les injúries, les calúmnies, els ultratges a símbols o determinades figures com els desordres públics) poden incidir directament en l'exercici de drets fonamentals com la llibertat d'expressió, d'informació o de reunió. En aquests supòsits, resulta imprescindible acudir a la ponderació en el cas concret per determinar si la limitació penal és o no constitucionalment legítima.

A més, el poder judicial es troba sotmès a una doble exigència: d'una banda, el respecte a la Constitució, que garanteix els drets fonamentals, i de l'altra, el respecte a la llei, que en regula l'exercici. Aquesta doble vinculació genera una tensió estructural, en la mesura que el jutge no pot substituir el legislador en la seva funció de configuració dels drets, però alhora ha de garantir la seva efectivitat real. Per aquest motiu, quan el legislador ha efectuat ja una ponderació entre drets o béns constitucionals, el jutge ha de respectar-la, sense perjudici de la seva intervenció en la seva aplicació al cas concret mitjançant la ponderació de les circumstàncies específiques.

En aquest sentit, hi ha un ampli consens doctrinal respecte que la Constitució Espanyola exerceix una funció de legitimació de l'ordenament penal, tant en sentit formal com material, i que aquesta legitimació material es concreta en una obligació de tutela penal dels béns constitucionals més rellevants, entre els quals ocupen un lloc central els drets i llibertats fonamentals. En aquesta línia s'emmarca Esteban Mestre Delgado (2001) a l'afirmar que

coherentment, en la mesura en que l'obligació de tutela penal s'estableix en garantia dels valors de major rellevància constitucional i, entre ells destaquen, com a fonament de l'estat democràtic de dret, els drets i llibertats fonamentals dels ciutadans, s'ha de concloure la inadmissibilitat constitucional de la repressió penal d'aquelles conductes que, tot i lesionar o posar en risc béns mereixedors de tutela, es duguin a terme en exercici d'aquests mateixos drets i llibertats (p. 62).

Aquest plantejament ha estat confirmat també per la jurisprudència constitucional, on per exemple la sentència 104/2011¹⁴ estableix que “els fets provats no poden ser a un mateix temps valorats com a actes d'exercici d'un dret fonamental i com a conductes constitutives d'un delictes”, i afegeix que quan una conducta constitueix inequívocament un exercici regular d'un dret fonamental, no resulta legítima la imposició d'una sanció penal, ja que la protecció constitucional actua com a causa d'exclusió de l'antijuridicitat.

¹⁴ STC 104/2011, de 20 de juny de 2011. ECLI:ES:TC:2011:104.

5. ANÀLISI DE CASOS: APLICACIÓ I INAPLICACIÓ DE L'EXIMENT

5.1. SENTÈNCIA DEL TRIBUNAL CONSTITUCIONAL N.133/2021, DE 24 DE JUNY (CAS CONEGUT COM A "ATUREM EL PARLAMENT")

La STC 133/2021¹⁵ constitueix una de les resolucions més rellevants en matèria de delimitació entre l'exercici dels drets fonamentals de llibertat d'expressió, reunió i manifestació (arts. 20 i 21 CE) i la seva possible transcendència penal quan aquests entren en conflicte amb altres béns constitucionals, especialment el dret de participació política de l'article 23 CE.

La resolució analitza els fets coneguts com a "Aturem el Parlament", ocorreguts el juny de 2011 davant del Parlament de Catalunya, en el context de les mobilitzacions del moviment 15-M contra l'aprovació dels pressupostos públics i les polítiques de retallades socials.

L'interès principal d'aquesta sentència, des de la perspectiva de l'article 20.7 del Codi Penal, resideix en determinar si la conducta dels manifestants condemnats podia quedar emparada per l'eximent d'exercici legítim d'un dret, concretament dels drets de manifestació, reunió i llibertat d'expressió, o si, per contra, havia sobrepassat els límits constitucionals i esdevenia penalment punible.

Antecedents de fet:

FETS PROVATS:

Els fets es produeixen els dies 14 i 15 de juny de 2011, quan el moviment 15-M convoca una concentració davant del Parlament de Catalunya coincidint amb el debat pressupostari, sota el lema "aturem el Parlament, no deixarem que aprovin retallades". Segons consta en els fets provats, la manifestació havia estat comunicada a les autoritats, i dos portaveus dels moviments socials convocants havien declarat uns dies abans en una roda de premsa que no pretenien impedir el funcionament del Parlament, sinó expressar una protesta social i política davant les retallades pressupostàries.

El 14 de juny, prop d'un miler de persones es van concentrar als voltants del Parc de la Ciutadella, però la policia va impedir l'accés al recinte i el va mantenir tancat durant la nit. Els manifestants es van quedar acampant als carrers propers, i al matí següent la policia els va dispersar en diverses ocasions per permetre l'entrada dels diputats per una única porta habilitada. Tot i això, no es va establir un cordó policial clar, fet que va provocar dificultats d'accés. Alguns parlamentaris van trobar obstacles, insults o accions hostils com ser encerclats, esquitxats amb líquids, o veure com se'ls impedia el pas, tot i que en cap cas es van reportar agressions físiques amb resultat lesiu.

¹⁵ STC 133/2021, de 24 de juny. ECLI: ES:TC:2021:133.

Durant el matí, diversos diputats van haver de canviar rutes, ser escortats per la policia o fins i tot arribar en helicòpter. També es van produir incidents puntuals, com pintades amb espray, intents d'obrir vehicles oficials o el llançament d'objectes. Malgrat la tensió i els enfrontaments verbals amb els manifestants, en la majoria de casos no es va poder provar una actuació violenta directa per part de persones concretes, més enllà d'actituds intimidatòries o de protesta activa.

El nucli del conflicte jurídic no era, per tant, la protesta en si mateixa, sinó si aquella protesta havia esdevingut una actuació coercitiva dirigida a impedir el normal funcionament parlamentari.

ITINERARI PROCESSAL:

a. Sentència absolutòria de l'Audiència Nacional

La Secció Primera de la Sala Penal de l'Audiència Nacional, en la seva sentència 31/2014¹⁶, va absoldre els acusats del delictes de l'article 498 CP¹⁷. La Sala va afirmar que "la llibertat d'expressió i el dret de reunió i manifestació (...) gaudien d'una posició preferent en l'ordre constitucional", i afegia que calia admetre "cert excés en l'exercici de les llibertats d'expressió o manifestació si es vol dotar d'un mínim d'eficàcia a la protesta". L'Audiència Nacional entenia que fins i tot aquelles conductes que formalment podien semblar coactives "materialment mancaven de la idoneïtat necessària i de l'entitat suficient com per ser considerades típiques". És per això que descartava l'aplicació de l'article 498 CP i, fins i tot, apreciava que determinades actuacions podien quedar justificades per l'exercici del dret fonamental de manifestació, és a dir, per l'eximent de l'article 20.7 CP, afirmant que "són conductes íntima i inequívocament connectades amb el dret a la protesta que allà s'exercia". Una posició que posava l'accent en el denominat efecte de desànim, és a dir, el risc que una aplicació expansiva del dret penal desincentivi l'exercici dels drets fonamentals.

b. Sentència condemnatòria del Tribunal Suprem:

La Sala Segona del Tribunal Suprem, en la seva sentència 161/2015¹⁸, va revocar l'absolució i va condemnar diversos acusats com a autors d'un delictes contra les institucions de l'estat de l'article 498 CP, considerant errònia la ponderació efectuada per l'Audiència Nacional perquè infravalorava el dret de participació política de l'article 23 CE. La seva tesi central quedava clara a l'afirmar que "l'exercici

¹⁶ SAN 31/2014, de 7 de juliol. ECLI:ES:AN:2014:2863

¹⁷ "Els qui utilitzin força, violència, intimidació o amenaça greu per impedir a un membre del Congrés dels Diputats, del Senat o d'una assemblea legislativa d'una comunitat autònoma assistir a les seves reunions, o, pels mateixos mitjans, coartin la manifestació lliure de les seves opinions o l'emissió del seu vot, han de ser castigats amb la pena de presó de tres a cinc anys."

¹⁸ STS 161/2015, de 17 de març. ECLI:ES:TS:2015:812

de la llibertat d'expressió i del dret de reunió no poden operar com a elements neutralitzadors d'altres drets i principis indispensables per la vigència del sistema constitucional", considerant que "paralitzar el treball ordinari de l'òrgan legislatiu suposa (...) atacar els valors superiors de l'ordenament democràtic", basant-se en la interpretació literal de la paraula "aturem" del lema, i concloent que "el que perseguien els allà concentrats era atacar les arrels mateixes del sistema democràtic", rebutjant expressament l'aplicació de l'eximent de l'article 20.7 CP.

c. Recurs d'empara davant del Tribunal Constitucional:

Després de la sentència del TS els condemnats van interposar recurs d'empara denunciant:

- Vulneració del dret a un procés amb totes les garanties (art. 24.2 CE), argumentant que el TS s'havia excedit en el seu paper en la cassació al revisar els fets (especialment l'element subjectiu del delictes) sense un debat contradictori i amb vulneració dels principis d'immediació i defensa.
- Vulneració dels drets de llibertat d'expressió, reunió i manifestació (arts. 20 i 21 CE), defensant que la seva conducta s'inscrivía en l'exercici legítim d'aquests drets com a formes de participació política, i que les molèsties ocasionades (com dificultar el pas) formaven part del contingut normal de la protesta en una societat democràtica, considerant que s'hauria d'haver aplicat l'eximent de l'article 20.7 CP, i al·legant que la sanció penal generava un efecte de desànim incompatible amb una societat democràtica.
- Vulneració del principi de legalitat penal i proporcionalitat (art. 25.1 CE), qüestionant la subsumpció dels fets en el delictes de l'article 498 CP per manca de violència o intimidació greu i per una interpretació extensiva *in malam partem*¹⁹, i sostenint que les conductes eren de baixa intensitat i no podien considerar-se penalment rellevants, especialment en el context d'una protesta autoritzada i de caràcter simbòlic.

Fonaments jurídics:

El Tribunal Constitucional construeix el seu raonament a partir d'un judici de ponderació entre, d'una banda, els drets de llibertat d'expressió i de reunió i manifestació (arts. 20 i 21 CE) i, de l'altra, el dret de participació política (art. 23 CE), que inclou el correcte funcionament de les institucions parlamentàries.

En primer lloc, el Tribunal recorda el caràcter preferent dels drets de l'art. 20 i 21 CE, però subratlla que no són drets absoluts, i que el seu exercici no pot anul·lar altres drets fonamentals ni el funcionament de les institucions. En aquest sentit, afirma que el dret de reunió i manifestació protegeix la protesta, fins i tot quan és molesta o genera

¹⁹ Analogia *in malam partem*. significa "perjudicial per la part", i fa referència a l'aplicació d'una norma penal a un cas no previst expressament, produint un resultat perjudicial per a l'investigat.

incomoditats, però no empara conductes que esdevenen coercitives. Així, el TC assenyala que la protecció constitucional decau quan la conducta deixa de ser mera expressió per convertir-se en un mecanisme de pressió impeditiva, expressant que “l'exercici del dret de manifestació no empara actuacions que, pel seu caràcter coercitiu, tendeixin a impedir el normal funcionament de les institucions”, i considerant que no es tracta de sancionar una manifestació, sinó “la forma exorbitant i intimidadora en que es va fer visible el missatge de protesta”.

El TC parteix de la idea que aquest eximent només opera quan hi ha un exercici legítim d'un dret, i que la legitimitat no es pot presumir automàticament pel fet d'invocar un dret fonamental, sinó que exigeix verificar si la conducta concreta es manté dins dels límits constitucionals del dret exercit. En aquest cas, el TC assumeix la tesi del Tribunal Suprem, segons la qual les accions dels manifestants (considerades en el seu conjunt i context) no es limitaven a expressar protesta, sinó que estaven orientades a “obstaculitzar i impedir l'accés dels diputats al Parlament”, la qual cosa afecta directament el nucli del dret de participació política.

A més, el Tribunal introdueix un element especialment rellevant: la valoració contextual de la conducta. No analitza els actes de forma aïllada (com caminar darrere d'un diputat, alçar les mans o increpar-lo), sinó dins d'un escenari global que qualifica de “clima de intimidación”. En aquest marc, conductes aparentment menors poden adquirir rellevància penal, perquè resulten objectivament idònies per generar pressió i dificultar l'exercici de la funció parlamentària. Això permet al TC concloure que no es tracta d'un exercici legítim dels drets fonamentals, sinó d'una actuació coercitiva que en queda fora.

En conseqüència, el Tribunal rebutja l'aplicació de l'eximent de l'article 20.7 CP, ja que manca el seu pressupòsit bàsic: la legitimitat de l'exercici del dret. Ho expressa en termes clars en afirmar que “no es pot apreciar la concurrència de la causa de justificació quan la conducta enjudiciaa desborda l'àmbit constitucionalment protegit del dret fonamental invocat”.

Finalment, el TC connecta aquesta anàlisi amb el principi de proporcionalitat i la funció del dret penal. Considera que, en no estar emparades per drets fonamentals, les conductes poden ser legítimament sancionades sense produir un efecte de desànim indegut, i justifica la resposta penal com a instrument per protegir el funcionament de les institucions democràtiques, sense que això impliqui una restricció desproporcionada del dret de manifestació, assenyalant que el què es castiga en aquest cas és la coacció, i no la protesta.

Així doncs, aquesta sentència demostra que no n'hi ha prou que la conducta es produeixi en el context d'una manifestació ni que tingui finalitat política, sinó que cal que el mitjà

emprat sigui constitucionalment legítim, i els drets de reunió i manifestació són constitucionalment preferents, però no il·limitada.

5.2. SENTÈNCIA DEL TRIBUNAL SUPREM N. 6331/1993, DE 28 DE SETEMBRE (INJÚRIES A LA CORONA VS LLIBERTAT D'EXPRESSIÓ)

La STS 6331/1993 ²⁰ constitueix una resolució clau en la delimitació entre el dret a la llibertat d'expressió (article 20 CE) i el dret penal, especialment en relació amb els delictes d'injúries al cap de l'Estat i de desordres públics.

L'interès principal d'aquesta sentència, des de la perspectiva de l'article 20.7 del Codi Penal, rau en el fet que el Tribunal Suprem reconeix expressament que l'exercici del dret fonamental a la llibertat d'expressió pot operar com a causa de justificació, excloent l'antijuridicitat de conductes que, en abstracte, podrien ser típiques. En aquest sentit, la resolució anticipa una concepció material de l'eximent basada en la legitimitat constitucional de la conducta.

Antecedents de fet:

FETS PROVATS:

Els fets es produeixen en el context d'un acte institucional celebrat a la Casa de Juntas de Guernica durant una visita oficial del cap de l'Estat, on diversos càrrecs públics (concretament parlamentaris i apoderats de les Junes Generals vinculats a la coalició Herri Batasuna) van interrompre l'acte cantant l'himne *Eusko Gudariak* i realitzant gestos de caràcter reivindicatiu, amb la finalitat d'expressar el seu posicionament polític, ja que no se'ls havia permès intervenir oralment durant l'acte.

ITINERARI PROCESSAL:

- a. Primera sentència del Tribunal Suprem (posteriorment anul·lada)

En una primera resolució, de 29 de novembre de 1983, el Tribunal Suprem va absoldre els acusats del delictes d'injúries, centrant la seva argumentació en la inexistència de l'element subjectiu del tipus (ànimo d'injuriar), si bé admetia la possible concurrència d'un element objectiu de menyscapte.

No obstant això, aquesta resolució va ser anul·lada pel Tribunal Constitucional, fet que va comportar la repetició del judici. Aquesta anul·lació no només va implicar la retroacció del procediment, sinó també la necessitat d'un nou enjudiciament amb ple respecte als drets fonamentals i amb una actualització dels criteris interpretatius.

²⁰ STS 6331/1993, de 28 de setembre (ECLI: ES:TS:1993:6331)

b. Repetició del judici i nova valoració jurídica

El Tribunal Suprem destacava que el nou enjudiciament es realitzés amb una base diferent, tant pel que fa als elements probatoris com, especialment, als criteris jurídics aplicables, incorporant l'evolució de la jurisprudència constitucional i europea en matèria de llibertat d'expressió.

En el judici oral que dona lloc a la sentència de 1993:

- El Ministeri Fiscal manté formalment l'acusació per injúries, si bé amb un caràcter merament formal, reconeixent implícitament la seva debilitat. Subsidiàriament, sosté la concurrència d'un delictes de desordres públics.
- Les defenses reiteren la inexistència de delictes i sol·liciten la lliure absolució.

Finalment, el Tribunal Suprem dicta sentència absolutòria, descartant ambdues qualificacions penals.

Fonaments jurídics:

El Tribunal Suprem construeix el seu raonament a partir d'una interpretació constitucionalitzada dels tipus penals, en particular a la llum del dret fonamental a la llibertat d'expressió.

En primer lloc, pel que fa al delictes d'injúries, el Tribunal rebutja l'existència de l'element objectiu del tipus, en entendre que la conducta no pot ser qualificada com a menyspreu penalment rellevant, afirmant que "de cap manera és interpretable com a menyspreadora cap a la persona real", afirmació que suposa una reinterpretació restrictiva del tipus penal en clau constitucional.

Tot i així, el nucli de la decisió no es limita a la negació de la tipicitat, sinó que es projecta sobre el pla de l'antijuridicitat, ja que el Tribunal afirma de manera expressa que la conducta es produeix en l'exercici d'un dret fonamental (la llibertat d'expressió).

I, de forma especialment rellevant, vincula aquest exercici amb la causa de justificació penal de l'article 8.11 del Codi Penal de 1973 (equivalent a l'actual article 20.7 CP), reconeixent explícitament que l'exercici de la llibertat d'expressió pot excloure l'antijuridicitat. El Tribunal reforça aquesta idea amb una argumentació de caràcter estructural, destacant la funció dels valors superiors de l'ordenament i el paper essencial del pluralisme polític en una societat democràtica. En aquest sentit, subratlla la importància de protegir especialment l'expressió de les minories, considerant que el seu exercici forma part del nucli del sistema democràtic. En coherència amb això, conclou que la conducta no pot ser considerada delictiva, sinó que constitueix "un exercici legítim del dret a la lliure expressió (...) mancat d'antijuridicitat".

Pel que fa al delict de desordres públics, el Tribunal estableix també límits rellevants a la intervenció penal. D'una banda, assenyala que els acusats no poden ser considerats tercers aliats a l'acte, sinó participants en el mateix. D'altra banda, exigeix la concurrència d'un element subjectiu específic: la finalitat d'alterar la pau pública, que en aquest cas no es dona, ja que la conducta tenia com a única finalitat l'exercici del dret a la llibertat d'expressió.

La STS 6331/1993 constitueix un precedent fonamental en la configuració jurisprudencial de l'eximent d'exercici de drets fonamentals: la seva aportació principal rau en afirmar que l'exercici de la llibertat d'expressió pot actuar com a causa de justificació plena, excloent l'antijuridicitat de la conducta, fins i tot en supòsits en què aquesta pugui resultar formalment incòmoda o disruptiva. A diferència d'altres resolucions més restrictives, aquesta sentència adopta una concepció àmplia i material del dret fonamental, especialment en contextos de participació política, i reforça la idea que el dret penal ha de mantenir-se com a última ràtio davant l'exercici legítim de drets constitucionals. En definitiva, la resolució posa de manifest que, en un sistema democràtic, la llibertat d'expressió no només protegeix les opinions favorables o neutres, sinó també aquelles formes d'expressió que resulten incòmodes o crítiques, sempre que es mantinguin dins dels límits constitucionals, configurant així el fonament mateix de l'eximent de l'article 20.7 del Codi Penal.

5.3. SENTÈNCIA DE L'AUDIÈNCIA PROVINCIAL DE BARCELONA N.463/2025, DE 26 DE JUNY (CAS CONEGUT COM A "8 MIL MOTIUS")

La sentència de la secció n.10 de l'Audiència Provincial de Barcelona n.463/2025 ²¹, en resolució del recurs d'apel·lació a la sentència 287/2024 del Jutjat Penal n.3 de Terrassa, no menciona explícitament l'article 20.7 CP, però realitza una ponderació entre l'exercici del dret de reunió i el delict de desordres públics, aplicant implícitament la causa de justificació d'exercici legítim d'un dret.

Antecedents de fet:

FETS PROVATS:

Els fets es remunten a la jornada de vaga feminista del 8 de març de 2018, quan les condemnades, formant part d'un grup més gran de gent (es tractava d'una mobilització convocada públicament), van accedir a l'estació de Ferrocarrils de Sant Cugat del Vallès i van baixar a les vies del tren per interrompre'n la circulació.

²¹ SAP Barcelona 463/2025, de 26 de juny.

ITINERARI PROCESSAL:

El Jutjat Penal n.3 de Terrassa va condemnar, a les que consideraven responsables dels fets per tenir un paper actiu durant la mobilització, com a autores d'un delict de desordres públics previst a l'article 560.2 CP en relació a l'article 385.1 CP (tot i que atenuat per dilacions indegudes).

Les defenses de les condemnades van presentar dos recursos d'apel·lació, els quals resol la secció 10a de l'Audiència Provincial de Barcelona en aquesta sentència. Els recursos es fonamenten en:

- Vulneració de drets fonamentals: la defensa sosté que els fets formen part de l'exercici dels drets de llibertat d'expressió, reunió i manifestació, i critica que la sentència no fes la necessària ponderació constitucional abans d'aplicar el dret penal.
- Error en la valoració de la prova: s'al·lega que de la prova practicada resulta que les acusades van avisar prèviament el personal de seguretat de la seva acció, fet que va permetre paralitzar la circulació ferroviària i eliminar qualsevol risc real. Per tant, no existiria obstacle imprevisible ni perill efectiu per al trànsit ferroviari, sinó únicament una afectació temporal del servei derivada de l'acció reivindicativa.
- Inexistència de violència o alteració de la pau pública: es defensa que l'actuació va consistir en una protesta pacífica, sense actes violents contra persones o béns. L'alteració produïda respondria al context general de vaga i no a una conducta penalment rellevant de desordres públics.
- Infracció del principi de legalitat penal: es denuncia una aplicació extensiva i indeguda dels preceptes penals relatius als desordres públics i a la seguretat ferroviària, equiparant una acció simbòlica a un sabotatge.
- Indeguda inaplicació de l'eximent de l'article 20.7 del Codi Penal: la defensa considera que concorria l'exercici legítim d'un dret fonamental, atès que l'actuació constituïa una forma de protesta política i social. En conseqüència, la responsabilitat penal hauria d'haver estat exclosa o, almenys, analitzada mitjançant una ponderació constitucional adequada.
- Error invencible de prohibició (art. 14.3 CP): subsidiàriament, s'al·lega que les acusades podien creure raonablement que la seva conducta era lícita, atesa la naturalesa reivindicativa i pública de l'acció i el fet d'haver avisat prèviament els responsables de seguretat.
- Vulneració de la presumpció d'innocència i del principi *in dubio pro reo*: la defensa sosté que la condemna es basa en una valoració probatòria insuficient o errònia, sense acreditar-se de manera plena els elements objectius i subjectius del delict.

- Nul·litat processal per presentació extemporània dels escrits d'acusació: es denuncia la presentació fora de termini dels escrits d'acusació i la possible nul·litat de l'obertura del judici oral.
- Altres errors en la valoració probatòria i responsabilitat civil: es plantegen errors addicionals en l'apreciació de la prova i en l'aplicació de les conseqüències jurídiques derivades de la responsabilitat penal.

Fonaments jurídics:

La sala estima els dos recursos, i ho fa basant-se en dues línies principals:

En primer lloc, es considera que els fets provats ("accedir a les vies amb pancartes reivindicatives, cantar lemes vinculats al 8 de març i interrompre el trànsit ferroviari durant una hora i mitja sense causar cap dany material") no encaixen en els pressupòsits objectius del delictes pel qual van ser condemnades. L'article 560.2 CP exigeix causar danys en vies fèrries o generar un greu perill per a la circulació ferroviària, concretament es relaciona amb les formes previstes l'article 385.2 CP, que tipifica conductes com la col·locació d'obstacles imprevisibles, el vessament de substàncies perilloses o la manipulació de la senyalització. En aquest sentit, la Secció 10a de l'Audiència Provincial de Barcelona afirma que l'ocupació de les vies va constituir únicament un acte de protesta reivindicativa amb la conseqüència inherent de la interrupció temporal del servei, sense que es produís cap risc rellevant ni vulneració del bé jurídic protegit, ja que la finalitat de les acusades no era generar perill sinó expressar una reivindicació feminista.

En segon lloc, la resolució aborda la ponderació entre el dret de reunió i manifestació i la possible afectació a l'ordre públic, a efectes de valorar l'exercici legítim d'un dret fonamental. Parteix de la base que la conducta s'inscriu en una protesta "manifesta per la pancarta i els lemes utilitzats" i desenvolupada de manera visible i controlada, fins al punt que va permetre l'adopció de les mesures de seguretat necessàries, reforçant així el seu caràcter legítim. La sala recorda que el dret de reunió és una manifestació col·lectiva de la llibertat d'expressió i un instrument essencial del principi democràtic participatiu, considerant que és especialment rellevant per col·lectius que tenen en aquest dret un dels pocs mitjans per expressar les seves reivindicacions. També s'adverteix que no és un dret absolut ni il·limitat, però que "no tota alteració de l'ordre públic o la pau pública pot portar a fer decaure l'exercici del dret de reunió sinó només quan existeixin raons fundades per concloure que de dur-se a terme es produirà una situació de desordre material en el lloc de trànsit públic afectat, entenen tal desordre material ell que impedeixi el normal desenvolupament de la convivència ciutadana en aspectes que afectin a la integritat física o moral de persones o a la integritat de béns públics o privats", conclouent que en aquest supòsit no s'assoleix el llindar de gravetat necessari per restringir el dret ni per activar el dret penal, i que per tant la conducta queda emparada per l'exercici legítim del dret de manifestació.

5.4. SENTÈNCIA DEL JUTJAT PENAL DE BARCELONA N.392/2025, DE 23 DE JULIOL (CAS CONEGUT COM A “BLOC LLAVORS”)

La sentència 392/2025²² del Jutjat Penal n.22 de Barcelona examina uns fets ocorreguts a Barcelona en què un grup de persones es va concentrar per impedir l'execució d'una ordre judicial de desallotjament, actuant sota la convicció que aquesta vulnerava drets constitucionals. Aquest cas presenta un interès particular en relació amb el conflicte entre l'exercici dels drets fonamentals de reunió, manifestació i llibertat d'expressió (articles 20 i 21 CE) i els límits que aquests drets tenen quan afecten altres béns jurídics, com ara el compliment de resolucions judicials.

Antecedents de fet:

FETS PROVATS:

Els fets es remunten el 25 de maig de 2021 a Barcelona, quan els Mossos d'Esquadra despleguen un dispositiu policial per facilitar l'execució d'una ordre judicial de desnonament en un immoble de Barcelona. Davant d'aquesta situació, diverses persones es concentren a l'exterior de l'edifici per mostrar la seva oposició a l'execució del desnonament, en el marc d'una mobilització vinculada a la defensa del dret a l'habitatge.

En un moment determinat, part dels participants “van decidir impedir (...) l'efectivitat de l'ordre judicial, ocupant físicament l'espai públic (...) formant una pinya humana”, dificultant l'actuació de la comissió judicial i dels agents. Tot i que la policia els va advertir en diverses ocasions, els concentrats van continuar oposant-s'hi. Una oposició que va incloure tant formes de resistència passiva com accions més actives, com el llançament d'objectes (pintura, ous o líquids) contra els agents. A més, també es van dur a terme actuacions a l'interior de l'immoble per dificultar l'entrada de la policia, com la col·locació d'estructures amb cadenats o barricades amb objectes. Aquestes conductes van tenir conseqüències no només per l'operatiu policial, sinó també per tercers: en concret, la sentència afirma que “es va privar als veïns de l'immoble de la seva llibertat ambulatoria”, ja que durant unes hores no podien entrar ni sortir de casa seva.

Finalment, es van produir alguns danys materials i lesions lleus a agents policials, tot i que en alguns casos no es podia atribuir clarament qui n'és l'autor.

Fonaments jurídics:

La sentència construeix el seu raonament a partir de tres idees principals: el principi acusatori, la valoració de la prova i, sobretot, l'aplicació de l'eximent de l'article 20.7 CP en relació amb l'exercici de drets fonamentals.

²² SJP n.3 Barcelona 392/2025, de 23 de juliol.

En primer lloc, el jutjat recorda el funcionament del principi acusatori, el qual implica que el tribunal no pot dictar una condemna si no existeix una acusació que mantingui els càrrecs. Per això, en aquells casos en què el Ministeri Fiscal retira l'acusació respecte d'alguns acusats o determinats delictes, el jutjat es veu obligat a dictar sentència absolutòria, sense que pugui fonamentar una condemna per iniciativa pròpia. En conseqüència, una part dels acusats és absolta per aquest motiu, sense necessitat d'entrar en una valoració material de la seva conducta.

En segon lloc, la sentència atorga una gran importància a la prova i a les garanties processals. D'una banda, recorda que els atestats policials no tenen valor probatori per si sols, sinó que han de ser ratificats en el judici oral. De l'altra, en relació amb les gravacions de vídeo, el jutjat considera que no poden ser utilitzades com a prova de càrrec, atès que no es garanteix adequadament la seva autenticitat ni el control en la seva obtenció i conservació. Aquesta limitació incideix directament en la dificultat d'acreditar conductes concretes atribuïbles a persones determinades. En aquest context, adquireix especial rellevància la presumpció d'innocència, ja que el jutjat insisteix que no es pot condemnar sense prova de càrrec suficient i que correspon a l'acusació acreditar els fets. Aquesta exigència resulta especialment significativa en un supòsit com el present, caracteritzat per una actuació col·lectiva que dificulta la individualització de responsabilitats.

Per altra banda, en relació amb alguns acusats condemnats, el jutjat aprecia la concurrència de la circumstància atenuant de dilacions indegudes, atesa la prolongació temporal del procediment.

Finalment, s'entra en la valoració de l'eximent de l'article 20.7 CP: el jutjat parteix de la idea que els fets es produeixen en un context clar d'exercici de drets fonamentals, i és té en compte que els acusats no actuen amb una finalitat merament il·lícita, sinó en el marc d'una protesta social vinculada al dret a l'habitatge. Partint d'aquesta base, s'analitza si la conducta es pot considerar un exercici legítim del dret de manifestació, recordant que aquest context no comporta una aplicació automàtica de l'eximent, sinó que cal analitzar cada cas concret, i és en aquest sentit que el jutjat diferencia entre aquells comportament que poden quedar emprats per l'exercici del dret fonamental i aquells que, per la seva intensitat o naturalesa, podrien excedir-ne els límits.

En aquest punt és rellevant citar directament un fragment de la sentència, on s'argumenta que:

és ocios assenyalar que aquests drets – amb empara constitucional en l'article 21 CE –, són eines idònies a fi de expressar opinions polítiques i socials de forma col·lectiva, motiu pel qual és freqüent la celebració de reunions per a protestar contra actuacions dels poders públics on l'exemplificació o corrporeïtzació de la desobediència a aquestes actuacions és el nucli fonamental de l'acció de protesta – en el cas, vinculat a un problema públic evident

com són les polítiques d'habitatge -, sent inevitable que existeixin fronteres imprecises entre l'exercici de drets fonamentals i la comissió de infraccions administratives i/o delictes.

I s'afegeix que:

són precisament aquests limitis difusos els que han de ser estudiats per a poder afirmar quan s'ha exercit legítimament el dret de reunió i/o manifestació o quan, en un excés d'aquest dret, s'ha pogut cometre algun delictes, en el cas, el de coaccions objecte d'acusació, d'acord en tot cas als següents paràmetres establerts pel TEDH i TC, sistematitzables en:

1. Que, tractant-se d'un dels pilars de les societats democràtiques, aquest dret no pot interpretar-se restrictivament,
2. Que el concepte jurídic de reunió és distint del significat habitual que li atorga la ciutadania: legalment, una reunió és qualsevol congregació de persones unides per un motiu comú, fins i tot encara que la reunió no compleixi amb els tràmits exigits per la legislació nacional (com la comunicació prèvia exigida a Espanya) o, encara que Estat o participants ho qualifiquin d'altres maneres,
3. Que el dret de reunió ha de ser pacífic, permetent-se dins d'aquest concepte unes certes disruptions o lleus actes de força com, per exemple, la ocupació durant un breu període de temps d'edificis amb intenció pacífica, l'ocupació o obstrucció d'espais i vies públiques o l'impedir a tercers realitzar unes certes activitats quotidianes,
4. Que el dret de reunió ha de protegir-se fins i tot encara que existeixi risc de violència per la concurrència de circumstàncies que es trobin fora del control dels organitzadors i encara que pugui existir alguna esporàdica exercida per algun participant li fa perdre.

Amb aquesta justificació, es conclou que una part de les conductes atribuïdes als acusats queda emparada per l'exercici legítim del dret de reunió i manifestació i, per tant, aplica l'eximent de l'article 20.7 CP respecte del delictes de coaccions que constituïa el nucli principal de l'acusació. La resolució entén que actuacions com la concentració davant de l'immoble, la formació d'una "pinya humana", l'ocupació de l'espai públic o les conductes de resistència passiva formen part de les dinàmiques habituals de protesta i no superen el llindar necessari per considerar-les penalment antijurídiques.

6. CONCLUSIONS

Al llarg d'aquest treball s'ha analitzat l'eximent de l'article 20.7 del Codi Penal en relació amb l'exercici de drets fonamentals, tant des d'una perspectiva dogmàtica com jurisprudencial. A partir de l'estudi doctrinal i de l'anàlisi de diverses resolucions judicials, es pot concloure que ens trobem davant d'una figura especialment rellevant dins del sistema penal, però també especialment indeterminada en la seva aplicació pràctica.

En primer lloc, s'ha pogut observar que l'eximent d'exercici legítim d'un dret respon al principi d'unitat i coherència de l'ordenament jurídic. Tal com defensa la doctrina majoritària i ha reconegut reiteradament la jurisprudència, no seria coherent que l'ordenament reconegués un dret i, al mateix temps, sancionés penalment el seu exercici. Precisament per això, l'article 20.7 CP actua com una causa de justificació que exclou l'antijuridicitat quan la conducta constitueix un exercici legítim d'un dret reconegut per l'ordenament jurídic.

Ara bé, també s'ha vist que la legitimitat de l'exercici no es presumeix automàticament: no n'hi ha prou amb invocar un dret fonamental perquè l'eximent resulti aplicable, sinó que els tribunals exigeixen una valoració concreta de les circumstàncies del cas. En aquest sentit, la ponderació entre els drets i béns jurídics en conflicte apareix com l'element central de la major part de resolucions analitzades. Això és especialment visible en casos relacionats amb la llibertat d'expressió, reunió i manifestació, on el conflicte entre protesta i ordre públic és constant.

Precisament, una de les principals conclusions del treball és que l'aplicació judicial de l'article 20.7 CP en supòsits d'exercici de drets fonamentals és clarament heterogènia. Així doncs, la hipòtesi formulada a la introducció queda, en gran part, confirmada, ja que, tot i que tant el Tribunal Constitucional com el Tribunal Suprem han afirmat reiteradament el caràcter preferent d'alguns drets fonamentals dins d'un sistema democràtic, la realitat pràctica demostra que aquesta preferència no sempre es tradueix en una protecció penal efectiva del seu exercici.

En aquest sentit, l'anàlisi jurisprudencial mostra resolucions molt diferents davant de conductes similars. Per exemple, en la STS 6331/1993 s'adopta una concepció àmplia de la llibertat d'expressió i es reconeix que aquesta pot operar com a causa de justificació plena, reforçant la idea del dret penal com a *ultima ratio*, però en canvi, en la sentència del cas "Aturem el Parlament" adopta una posició molt més restrictiva, considerant que determinades actuacions de protesta deixen de formar part de l'àmbit constitucionalment protegit quan es consideren intimidatòries o coercitives.

Per altra banda, resolucions més recents com les dels casos "8 Mil Motius" i "Bloc Llavors", semblen mostrar una tendència parcialment diferent: en aquests casos es

dona una major importància al context de protesta i al caràcter col·lectiu de les mobilitzacions, admetent que determinades alteracions de l'ordre públic, ocupacions d'espais o formes de resistència passiva poden quedar emparades pels drets de reunió i manifestació mentre no es produeixi una afectació greu dels béns jurídics protegits. Tot i així, el fet que es tracti de resolucions de tribunals inferiors i que no hagin estat confirmades o revisades per instàncies superiors impedeix afirmar, almenys per ara, que ens trobem davant d'un canvi jurisprudencial consolidat cap a una protecció més àmplia dels drets fonamentals.

També resulta rellevant mencionar una observació realitzada durant la investigació jurisprudencial pel treball: a la pràctica, l'eximent de l'article 20.7 CP sembla aplicar-se amb més facilitat en supòsits vinculats a actuacions policials o institucionals que no pas en relació amb moviments socials o exercicis de protesta ciutadana, tal com es pot comprovar revisant la multitud de sentències estimatòries de l'aplicació de l'eximent respecte la primera casuística, i la dificultat de trobar-ne en el mateix sentit per la segona. Així doncs, tot i que teòricament es tracta d'una causa de justificació aplicable a qualsevol titular d'un dret, la realitat jurisprudencial fa pensar que existeix una certa resistència a reconèixer plenament l'eficàcia justificadora dels drets fonamentals quan aquests entren en conflicte amb figures penals relacionades amb l'ordre públic, la pau social o el funcionament institucional.

Finalment, considero que la tensió entre dret penal i drets fonamentals continuarà tenint una gran rellevància pràctica, especialment en contextos de protesta social i mobilització col·lectiva. Precisament perquè gran part de l'aplicació de l'article 20.7 CP depèn de l'exercici de ponderació realitzat pels tribunals, és necessari avançar cap a criteris interpretatius més clars i coherents amb el principi de mínima intervenció penal i amb la funció preferent que la Constitució reconeix a determinats drets fonamentals dins d'un sistema democràtic.

7. BIBLIOGRAFIA:

Fernández Perales, Francisco (2023). La colisión de derechos en la dogmática jurídico-penal. *Anuario De Derecho Penal Y Ciencias Penales*, 75(1). <https://doi.org/10.53054/adpcp.v75i1.9704>

Quintero Olivares, Gonzalo; Morales Prats, Fermín (2015). *Parte General del Derecho Penal* (5a edició). Aranzadi.

Mestre Delgado, Esteban (2001). *La eximente de ejercicio legítimo de un derecho y las causas supraleales de justificación penal*. Edisofer S.L.

Rodríguez Mourullo, Gonzalo (1997). *Comentarios al código penal*. Civitas Ediciones, S.L.

Suárez Espino, Maria Lidia (2007). La determinación de los límites a los derechos fundamentales en la Constitución española de 1978. *Revista de ciencias jurídicas*, (12): p. 127-143. <https://accedacris.ulpgc.es/jspui/handle/10553/8129>

Ugartemendia Eceizabarrena, Juan Ignacio (2003). *La eficacia justificante de los derechos*. Tirant lo Blanch.

Valle Muñiz, José Manuel (1994). *El elemento subjetivo de justificación y la graduación del injusto penal*. PPU.

Quintero Olivares, Gonzalo; Morales Prats, Fermín (2016). *Comentarios al Código Penal Español*. Thomson Reuters Aranzadi.

Puente Segura Leopoldo (1997). *Circunstancias eximentes, atenuantes y agravantes de la responsabilidad criminal*. Colex.

SENTÈNCIES:

STS 10030/1992, de 10 de juny de 1992 (ECLI:ES:TS:1992:10030).

STS 5253/1996, de 3 d'octubre de 1996 (ECLI:ES:TS:1996:5253).

STS 570/2024, de 8 de febrer de 2024 (ECLI: ES:TS:2024:570).

STC 51/2008, de 14 de maig de 2008 (ECLI:ES:2008:51).

STS 12902/1992, de 29 de febrer de 1992 (ECLI:ES:TS:1992:12902).

STC 11/1981, de 8 d'abril de 1981 (ECLI:ES:TC:1981:11).

STC 104/2011, de 20 de juny de 2011 (ECLI:ES:TC:2011:104).

STC 133/2021, de 24 de juny de 2021 (ECLI: ES:TC:2021:13).

STS 6331/1993, de 28 de setembre de 1993 (ECLI: ES:TS:1993:6331).

SAP Barcelona 463/2025, de 26 de juny de 2025.

SJP n.3 Barcelona 392/2025, de 23 de juliol de 2025.